

VISKĄ IŠTVERIANTI MEILĖ

Daug seniau nei pigios kiniškos prekės mūsų rinką užtvindė kinų horoskopai. Užtat tapo mados reikalu kiekvienus Naujuosius metus paskelbti kurio nors gyvūno metais. Manychiau, kad nieko čia baisaus – jeigu žvelgsime į tai kaip į mados, o ne, tarkim, įsitikinimo reikalą, į norą primesti tokį įvardijimą komerciniais ar kokiais kitais tikslais.

Todėl ir šie metai, skelbiami Baltojo Triušio ir Katino metais, neturėtų piktinti tų, kurie į horoskopus žvelgia su pašaipa. Nors jie, žinoma, tą teisę turi. Geriau žvelgti į šiuos du mielus pūkuotus gyvūnėlius su šypsena, kaip į gražius Dievo kūrinis, į gamtos stebuklą, ar, kaip mokė šv. Pranciškus Asyžietis – į mažesnius savo brolius. O kokios šių gyvūnų sąsajos su žvaigždėmis ir aukštosiomis materijomis – vienas Dievas nežino, taigi palikime tai nuostabiai Jo visaižinystei.

Reikėtų nepamiršti, kad esame ne tik Jaučiai, Šunys, Triušiai ar Avinai pagal kinų horoskopą, bet ir žuvys žvejo tinkle – tai svarbiausia. Ir šis simbolis išlieka kiekvienais metais toks pat, liudijantis, kad skirtingų gyvūnų prigimtį suteikimas žmogui – vargu ar teisingas, ir nors mes visi, nuo menkiausio žolės stiebelio iki tą stiebelį kramtančio išdidaus filosofo, esame sutverti iš to paties molio, vis dėlto skiriamės nuo gyvūnų blyksniu, žybtelėjimu, žaibu, kurį pavadinčiau dvasia, sąmone, nuojauta, stebuklingu instinktu, pagrįstu ne tamsiosios „molio“ pasamonės intuicija, o logišku suvokimu, kuris atveda mus į žvejo tinklą, ir mes jaučiamės jame išgelbėti, o juk gamtoje viskas būna atvirkščiai...

Taigi ir šie Baltojo Triušio ir Katino metai – ar mes turėtume, juos pasitikdami, nusiteikti, kaip rašo žurnalai, laikraščiai ir skelbia televizija, katiniškam meilumui, įtrauktiems nageliams, paikiems straksėjimams ar, neduok Dieve, kopūstų ir morkų dietai?.. Vargu. Tai galbūt svarbu tik žiniasklaidai – formuoti įvaizdį, kurti stereotipus: katiniško ar kiškiško gyvenimo, drąsos ar baimės paralelių ir jų sankirtų.

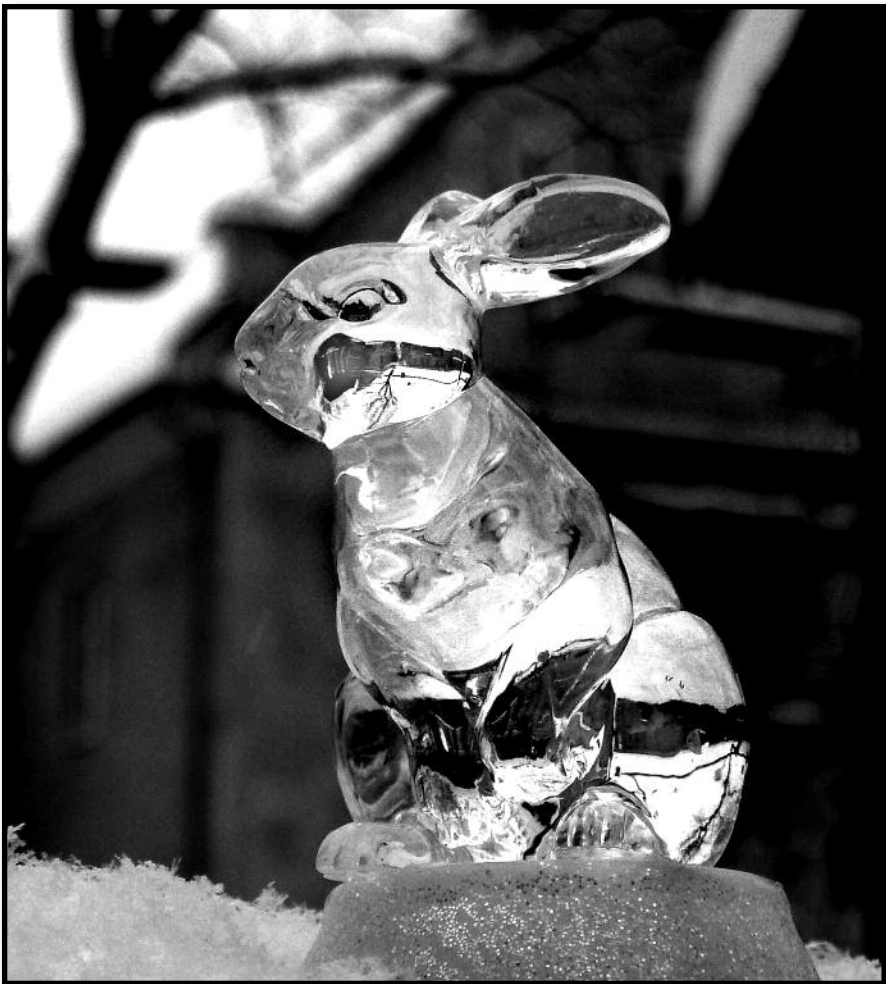
O žmogaus gyvenime, kaip ir visada, taip ir šiais naujaisiais metais, svarbiausi išliks ne įvaizdžiai, o paprasti dalykai: meilė, tikėjimas, viltis. Pagalba, atjauta, gerumas. Visam Dievo sukurtam pasauliui. Antai prieš Kalėdas Klaipėdoje buvo padegta gyvūnų prieglauda. Žuvo visi ten buvę gyvūnai. Tačiau atsirado gerų žmonių, padovanojusių vagonėlį laikinam įsikūrimui, suaukojusių pinigų naujo pastato statybai ir žadančių padėti toliau. Žinoma, galbūt reikėtų pabrėžti pagalbą žmonėms, ne gyvūnėliams. Bet tiek labdaringų akcijų, kiek jų būna per Kalėdas, vargu ar rasi kada kitu laiku, išreklamuotų, paskleistų, gausių...todėl man ypatinga atrodo ir žmonių pagalba Dievo kūrinijai – jai ne mažiau jos reikia. Juk gyvas padarėlis – ne kinų horoskopo simbolis, jis – Dievo kūrinys, mūsų mažesnis brolis. O Viešpats meilės neapribojo, nenustatė, kiek jos reikia skirti tam ar anam.

Užtat visi Naujieji turėtų būti meilės sklaidos metai – tik dėl jos verta pasitikti kiekvienus metus, žinant, kad lipdomi jiems Juodojo Arklio, Ugninio Šuns ar Raudonojo Drakono epitetai tik patvirtina, kad per visatos tamsybes ir painias Zodiako ženklų trajektorijas iš Dievo širdies keliaujanti mūsų link meilė yra vienintelė ir stebuklinga – ji niekada nesibaigia, ji pamiršta pikta, ji viską išveria, ji – dangaus balzamas ir žemės druska.

Tegu šie Naujieji suteikia mums visiems viską išstveriančios meilės – ji gal nebūs švelni kaip triušio kailiukas ir neužburs švelniu murkimu, bet ji sustiprins mūsų širdis savo romia ir tauria galia.

Renata Šerelytė

Donaldas Kajokas

Zuikis Maironio lietuvių literatūros muziejaus kieme.

A. Ruseckaitės nuotr.

VAIKYSTĖS PRIEMIESČIO PEIZAŽAS

skambi žiema sprangus žiemos dangus
prieš vakarą nubunda sąvartynuos
laukinės katės kruvinom krūtinėm
ir kaip vėduoklę išskečia nagus

kiek tolėliau – miškelis sidabru
ir šalto stiklo šukėmis išpuoštas
keliukas vaikas einantis skubriu
žingsniu pro spengiančias pušyno puokštes

staiga tankmėj nematomas kažkas
bauginantis kaip ūkesys pelėdos
atsimuša į traškančias šakas
ir nukrenta į šiltą kiškio pėdą

Kitame numeryje:

- Išsaugoti kultūrinį palikimą: pokalbis su M. Girniuviene.
- R. Satkauskas: tautiškumo sampratos tema.
- J. Lukšos-Daumanto „Partizanų“ vertimai į kitas kalbas.

Redaguoja Renata Šerelytė rainbow.vilnius@gmail.com
Maketuoja Jonas Kuprys

Šio šeštadienio Kultūros turinys

- 1-as psl. Renata Šerelytė. Viską išstverianti meilė.
- 2-as psl. Petras V. Kisieliūs. Kodėl nėra meksikiečių ateitininkų Meksikoje?
- 4-as psl. Žemės keleivis, mylėjęs Tėvynę. A. Žemaitės pokalbis su A. Ruseckaitė.
- 6-as psl. S. Vėlavičienė. Vienišas smalsuolis, suartinęs Lietuvą su Islandija.
- 7-as psl. Virginija Paplauskienė. „... ranka, kuri visuomet būtų ištiesta tau“.
- 8-as psl. Naujiems metams – naujas „Lituanus“ numeris.

KODĖL NĖRA MEKSIKIEČIŲ ATEITININKŲ MEKSIKOJE ?

Nauja kristocentrinė ateitininkų tautiškumo principo samprata

PETRAS V. KISIELIUS

Nors ateitininkija jau švenčia savo įkūrimo šimtmetį, o ateitininkai gyvuoja Lietuvoje ir lietuvių kolonijose JAV, Kanadoje (Toronto) bei Vasario 16-osios gimnazijoje Vokietijoje, ji dar nėra iškėlusios kojos už lietuvių tautos ribų. O vėliau nei ateitininkija įsteigti katalikų judėjimai jau turi savo šventąjį ar šventąją bei pripažintą vietą ir vaidmenį globalinėje Katalikų bažnyčioje. *Opus Dei*, pavyzdžiui, įsteigta 18 metų vėliau už ateitininkiją, jau randama daugelyje tautų bei šalių, o jos steigėjas kun. Josemaria Escriva paskelbtas šventuoju.

Ar ateitininkija turi potencialo užimti svarbią vietą pasaulinėje Katalikų Bažnyčioje? Būdami krikščionys katalikai, tikime Šv. Trejybę, tikime, kad Dievas, sukūręs žmoniją, nepaliko ir neapleido savo kūrinio, kad Dievas be paliovos teikia savo malonę žmonijai per Šventąją Dvasią, kad Kristus ir Šventoji Dvasia aktyviai dalyvauja žmonijos praeityje, dabartyje ir ateityje.

Kodėl ateitininkija nebandė užkariauti pasauliečių vardan Kristaus kitose katalikiškose tautose? Ar jai trūko Šventosios Dvasios malonės, ar ugnies tai padaryti? Anaip tol! Ateitininkijos manifestacija lietuvių tautos istorijoje nebuvo atsitiktinumas. Ateitininkijoje buvo per daug filosofų, per daug rašytojų, per daug kultūrininkų, per daug žurnalistų, per daug idealistų, per daug kankinių bei herojų tokioje mažoje tautoje, kad visa tai būtų atsitiktinumas. Stambus žymaus Amerikos filosofijos istoriko, South Carolina universiteto profesoriaus emerito dr. Kęstučio Skrupskelio veikalas „Ateities draugai“, skirtas trisdešimčiai ateitininkų istorijos metų, atskleidžia, kad ateitininkija sukūrė ne tik dinamišką lietuvių katalikų inteligentiją, bet ir naują, modernią, lietuvišką miesto kultūrą, turėjusią įtakos Lietuvos visuomenės atsiskimimui į Kristų. Ateitininkija buvo vienas iš pirmųjų katalikų judėjimų visame pasaulyje, pabrėžiantis svarbą pasauliečių vaidmenį visuotinėje Katalikų Bažnyčios misijoje. Visa tai byloja, kad ateitininkija buvo kupina Šventosios Dvasios malonių.

Galbūt ateitininkija neverta nuolatinio pasaulinės Bažnyčios dėmesio, gal per mažai ateitininkų pasiaukuoja Kristui? Gal ateitininkija neiškėlė jokio kankinio, kuris pelnytų Bažnyčios pagarbą, joks ateitininkas nepaskelbtas šventuoju? Manyčiau, kad Kristaus ir Jo lietuvių tautos vardan ateitininkija iškėlė nemažai kankinių. Pateikiu kai kuriuos pavyzdžius. Štai ateitininkų, kuriuos nukankino naciai, pavardės: Jonas Bacevičius, Kazys Bauba, Antanas Januševičius, Mečys Kriaučiūnas, Alfonsas Lipniūnas, Bronius Stasiukaitis, Antanas Šapalas. Ateitininkai, bolševikų kankiniai: K. Ambrozaitis, K. Bizauskas, vysk. V. Borisevičius, J. Butėnas, V. Čarnackis, Adelė Dirsytė, P. Dielininkaitis, Pr. Dovydaitis, A. Gudonis, B. Jadminas, J. Keliuotis, St. Ladigienė, vyskupas M. Reinys, Kl. Ruginis, I. Skrupskelis, Z. Starkus, R. Striupas, J. Štaupas, S. Tilinskas, J. Valatka, H. Žvirzdinas, A. Norkūnas, A. Živarkauskas, A. Pukaitis, N. Vaidila, J. Juozaitis, J. Lukša, N. Gogelis, J. Lukša-Daumantas, K. Veverskis, F. Ašoklis, J. Žutautas.

Šie pavyzdžiai rodo, kad ateitininkija gausiai nusipelnė Kristui ir jo Bažnyčiai, kad ateitininkija verta būti pasauliniu katalikų judėjimu bei turėti ne vieną šventąjį...

Bet kodėl taip neįvyko? Visų pirma, ateitininkija buvo aktyviai naikinama Liuciferio – blogio ofenzyvės, pasitelkiant dvigubą frontą – sovietinę

bei nacionalsocialistinę dechristianizaciją. Kiti šiuolaikiniai katalikų judėjimai veikiausiai vargiai ar patyrė tokį intensyvų fizinį naikinimą. Ir vis dėlto Liuciferis nelaimėjo! Ateitininkija išliko!

Antra vertus, būtų galima subjektyviai argumentuoti, kad, kaip liudija lietuvių tautos tūkstantmečio istorija, lietuviškam etniniam charakteriui būdingas uždarmumas, kurio lietuviai atsikrato tik krizės metu. Gal tai veikė ateitininkus pasilikti tik savo tautoje.

Ar yra kitų priežasčių, liudijančių, kodėl dar nesame pasaulinės reikšmės katalikų judėjimas? Pažvelkime į mūsų kristocentrinės ideologijos susumavimą pagal penkis mūsų principus. Penki ateitininkijos principai – nuostabūs kelrodžiai katalikui pasauliečiui. Katalikiškumo, visuomeniškumo, inteligentiškumo, šeimyniškumo principai labai aktualūs, logiški, pritaikomi, suprantami ir būtų priimtini įvairiausiems katalikams pasauliečiams.

O kaip su tautiškumo principu? Kaip paaiškintume ateitininkų tautiškumo principo

mistinės filosofijos sintezėje. Ankstyvajam Šalkauskiui gyvenimas reikšėsi: 1) prigimtimi; 2) kultūra; 3) religija. Atsirėmęs į prigimtį, žmogus savo kūrybine dvasia kuria kultūrą. Baigiamoji, galutinė gyvenimo stadija yra religija. Tik tautoje kultūra gali pasiekti savo kūrybos viršūnę, o tautinė kultūra tobulina religiją, aukščiausiojo žmogiškojo gyvenimo etapą. Šalkauskis suprato tautiškumą kaip meilę ypatingiems tautos bruožams bei moralinės tautos didybės siekimą. Tautos kultūra, jos tautinė kūryba praturtina dvasinį žmonių lobyną ir formuoja visuotinį krikščioniškosios kultūros idealą. Tik per savo tautinę kultūrą individas tegali tapti pilnaverte asmenybe – tapti tuo, kuo iš viso gali būti.

Ar Šalkauskio tautiškumo supratimas tinka trečiabangiu lietuviui menininkui Osle ar Londone? Ar jis tiktų katalikui meksikiečiui, susidomėjusiam ateitininkų judėjimu?

Pažvelkime į kito ateitininkų ideologo tautiškumo principo suvokimą.

Juozas Girnius

Savo veikale „Tauta ir tautinė ištiki-mybė“ 1961 m. J. Girnius pristato tautą kaip nepakeičiamą prigimtine, žmogišką ir moralinę bendruomenę, sujungtą dvasiniais ir moraliniais ryšiais. Po paties žmogaus tauta yra antroji svarbiausia dorinė ir moralinė žmogiška vertybė. Girniui tautiškume atsiskleidžia krikščioniška meilė ir įsipareigojimas bei meilė kitoms tautoms. Tautos narius jungia meilės ir moralės ryšiai. Meilė tautai ir jos nariams veda į veiklumą ir aktyvumą. Individo kūryba vyksta savo tautos kultūroje. Lietuviui tremtiniui, gyvenančiam Šiaurės Amerikoje, už Lietuvos ribų, lietuviškos tapatybės išlaikymas virsta kova už savo identitetą ir už prigimtine individo laisvę kunkuliuojančiame anglosaksų kultūros katilė. Tad šioje kovoje už savo identitetą žmogus atranda savo reikšmę.

Girniaus tautiškumo samprata labai imponuoja tautiškai susipratusiems lietuviams, gyvenantiems už Lietuvos ribų, tačiau ar ši samprata tokia pat patraukli lietuviams katalikams, gyvenantiems pačioje Lietuvoje? Ar ji tiktų pasauliniam, tarpžemyniniam ateitininkų katalikų pasauliečių judėjimui – ar ji tiktų katalikams filipiniečiams?

Ar yra kitų ateitininkų tautiškumo sampratų, kurios tiktų Lietuvos lietuviams, trečiabangiams lietuviams Dubline, antrabangiams lietuviams Toronte bei kitataučiams katalikams?

Vacys Kuprys teologinė tautiškumo samprata

Ateitininkas Vaclovas Kuprys, buvęs JAV Cice-ro lietuvių kolonijos ateitininkų pirmininkas, gilus mąstytojas, 1973 m. išsamiai pristatė dar vieną tautiškumo sampratą savo straipsnyje „Tauta krikščioniškosios pasaulėžiūros požiūriu“, lietuvių jėzuitų išeivių leidžiamame žurnale „Laiškai lietuviams“. Nors didelis straipsnis, spausdintas dviejuose žurnalo numeriuose, laimėjo pirmąją žurnalo metinę premiją, jis taip ir nesusilaukė didelio, neblėstančio susidomėjimo išeivijos ateitininkijos hierarchijoje. Vis dėlto ateitininko V. Kuprio teologinė tautiškumo samprata labai tinka ateitininkiskai pasaulėžiūrai. Pagrindinės sąvokos aktualios lietuviams katalikams, gyvenantiems visame pasaulyje ir tiktų net kitų tautų katalikams, plečiant ateitininkijos misiją už lietuvių tautos ribų.

Nukelta į 3 psl.

Petras V. Kisielius.

Jono Kuprio nuotraukos

reikšmę Čilės katalikui, katalikui filipiniečiui, katalikui indui ar Irako chaldėjui katalikui, siekdami plėsti ateitininkijos dvasią už lietuvių tautos ribų? Ar ateitininkiška tautiškumo samprata aktuali visiems tikintiems lietuviams pasaulyje? Ar šis principas lygiai patrauklus ir Lietuvos, ir išeivijos lietuviams? Ar jis tinka lietuviams emigrantams, apsuptiems globalaus europietiško srauto Londone, Dubline ar Madride? Pažvelkime į tradicinę ateitininkų ideologų tautiškumo principo analizę.

Stasys Šalkauskis

Jo vaidmenį ateitininkijos intelektualinės istorijos raidoje galime dalinti į du etapus: ankstyvasis Šalkauskis, kūręs iki 1938 m., ir vėlyvasis Šalkauskis, reiškėsis nuo 1938 m. 1938 metais Šalkauskis, nusivylęs katalikų visuomenės inertiškumu, keitė savo metodiką, siekdamas intensyvesnio Dieviškosios tiesos pažinimo ir puoselėdamas katalikišką akciją. Prieš tai Šalkauskis ieškojo tikrovės dialektinėje neoplatoniškosios ir neoto-

Atkelta iš 2 psl.

Kuprys teigia, kad Šventasis Raštas – religinės ir dorinės tikrovės šaltinis, o ne tikslųjų mokslų ar medžiaginės tikrovės vadovas. Senajame Testamente, sukūręs Adomą, Dievas Tėvas sukuria ryšį tarp Jo paties ir žmogaus. Tai Tėvystės ryšys – ryšys tarp Dievo ir žmogaus. Sukūręs Ievą iš Adomo šonkaulio, Dievas Tėvas suriša du savo kūrinis brolystės ryšiu tarp dviejų asmenų. Šių Tėvystės ir brolystės ryšių dėka žmogus randa savo prasmę ir tampa žmogumi, o ne gyvuliu. Adomo ir Ievos nusižengimas Dievui susilpnino Tėvystės ryšį tarp Dievo ir žmogaus, taigi Dievas siuntė Savo Sūnų iš Dangaus tapti žmogumi, kad Jo Tėvystės ryšiai su žmogumi toliau būtų stiprinami brolystės ryšiais per Kristų. Kristaus dėka Dievas Tėvas ir žmogus turi ne tik Tėvystės ryšį, bet ir brolystės ryšį. Kristus gelbsti ir atnauja brolystės ryšį tarp žmonių. Kainas, nužudęs savo brolių Abelį, iškreipė žmonijos brolystės ryšį. Kristus ir krikščionybė – Dievo pagalba žmogui, atstatant šiuos ryšius žmonijoje (tarp individų). Žmonija, tauta, šeima ir individas – visi yra Dievo kūriniai, kuriuose palaipsniui stiprėja Tėvystės ir Brolystės ryšiai. Kristus stiprina dieviškuosius ryšius visose šiose institucijose.

Kuprys suvokia tautą kaip Dievo kūrinį, turintį savo dievišką reikšmę.

Tauta – žmonijos dalis, ilgo laiko tėkmėje jungiama artimais ir nuolat atsinaujinančiais Tėvystės ir Brolystės ryšiais. Tauta vykdo savo dieviškąją misiją savo egzistavimu. Be to, tauta dar gali turėti papildomą istorinę bei kultūrinę misiją žmonijai. Būdamos Dievo kūriniai, tautos sukurtos lygios Dievo akyse. Tad tautiškumas, tautos misijos vykdymas – absoliuti dorinė krikščioniška vertybė.

Antrojo šimtmečio aušroje

Ar šiandien ateitininkija gali ko nors pasiekti iš V. Kuprio minčių, siekiant naujos tautiškumo sampratos naujam ateitininkijos šimtmečiui? Su šūkiu „Visa atnaujinti Kristuje“ ateitininkams geriausiai tiktų Kristumi pagrįstas tautos bei tautiškumo principo supratimas. Katalikai pripažįsta Evangeliją kaip Dievo įkvėptą žodį ir Dieviškosios tikrovės šaltinį, kuriame Dievas atskleidžia savo planą žmonijai: nurodoma, kaip su Juo turi būti bendraujama, paaiškinama, kaip žmonės turi bendrauti vieni su kitais. Analizuodami įvairias intelektualines tradicijas ateitininkijoje, aiškiai matome, kad Dovydaitis daugiausia rėmėsi Evangelija. Anot Juozo Girniaus, Dovydaitis tikėjo, kad Evangelijoje randami atsakymai į visus gyvenime iškylančius klausimus – išskyrus Evangeliją, Dovydaičiui kitų ideologijų nereikėjo. Vėlyvasis Šalkauskis, 1938 m. įsteigdamas savo Gyvosios Dvasios Sąjūdį, atrado Dieviškąją tikrovę bei gyvą Dievą ne filosofijoje, bet Evangelijoje, maldoje bei Šventosios Dvasios kulte. Tad ateitininkijai labai pridera naudotis Evangelija, beieškant tautiškumo principo reikšmės.

Senajame Testamente Dievas savo sendorose su Abraomu bei su Moze aiškiai parinko Izraelį kaip išrinktąją tautą – tai Dievo pasirinktas pagrindinis būdas palaikyti ryšį su savo kūriniu – žmonija. Tai viena iš esminių teologinių sąvokų Senajame Testamente. Tautos sąvokos svarba teologine prasme taip pat atsispindi tame fakte, kad žodis „tauta“ Senajame Testamente ištariamąs 408 kartus.

Kristus ir tauta

Ar Kristaus atėjimas į pasaulį paneigė tautos reikšmę kaip bendravimo priemonę tarp Dievo ir žmogaus? Ar Kristus suardė, ar praplėtė šią Dievo Tėvo parinktą ryšių sistemą tarp Jo ir žmonijos? Ar Kristus buvo ankstyvesnių dieviškųjų institu-

cijų naikintojas, ar atnaujintojas? (Kuprys savo straipsnyje šių klausimų nekelia).

Atsakymas randamas Evangelijoje pagal Matą, kurioje Kristus pabrėžė:

„Nemanykite, jog atėjau panaikinti Įstatymo ar pranašų. Ne panaikinti atėjau, bet įvykdyti.“ (Mato 5: 17–18). Savo atėjimu į pasaulį Kristus atnauja Dievo Tėvo ryšius su žmonija, kad tasai bendravimas vyktų ne tik žydų tautos dėka, bet kad būtų gyvas ryšys tarp Dievo ir visų tautų. Kristus niekad nepaneigė tautos kaip dieviškosios institucijos svarbos. Naujajame Testamente žodis „tauta“ dar dažnai vartojamas (65 kartus) – tai byloja apie tebeegzistuojančią šios sąvokos reikšmę. Kristus patvirtina tautos svarbą dieviškajame plane. Paskutiniais Šv. Mato evangelijos žodžiais Kristus mus skatina: „Tad eikite ir padarykite mano mokiniais visų tautų žmones...“ (Mato 28: 19).

Nors Dievas nurodo tautą kaip vieną iš dieviškųjų institucijų, skirtų palaikyti su Juo ryšius, tai nėra priverstinis bendravimas. Nutautėjimas ar atsakymas bendrauti su Dievu per savąją tautą nėra nuodėmė Kristaus akyse. Galime Dievą garbinti ir daryti Kristaus gerą darbą ir atsakydami savo tautos ar nuo jos atsiskirdami. Tačiau ateitininkija turėtų būti tas katalikų judėjimas, kuris randa gilią krikščionišką prasmę, individui dalyvaujant savo tautos dieviškoje misijoje.

Galbūt kas nors prieštarautų šiam naujam teologiniam tautos supratimui? Antrojo Vatikano suvažiavimo dokumentai akcentavo vienkartinį „Dievo Tautos“ sąvokos pasirodymą Evangelijoje, šv. Petro laiške ir tartum menkintų tautos reikšmę Naujajame Kristaus amžiuje. Antrojo Vatikano suvažiavimo dokumentai pabrėžia vienos „Dievo Tautos“ sąvokos reikšmę. Tačiau mūsų propaguojama teologinė tautos sąvoka neprieštarauja Antrojo Vatikano suvažiavimo „Dievo Tautos“ apibrėžimui. Atskiros tautos savaime sudaro vieną „Dievo Tautą“.

Ar yra kitų žymių teologų, Bažnyčios išminčių, kurie propaguoja tautą kaip Dievo kūrinį su dieviškąja paskirtimi? Taip, tai propagavo popiežius Jonas Paulius II. Savo apaštaliniam laiške Latvijos vyskupams 1986 m. ir savo apaštaliniam laiške Lietuvos vyskupams 1987 m. Jonas Paulius II pakartotinai apibūdina tautą kaip Dievo sukurtą reiškinį, kuriam Kristus suteikia dieviškąją reikšmę ir misiją.

Jeigu šis naujas kristocentrinis tautos bei tautiškumo supratimas labai tiktų ateitininkams antrajame ateitininkijos šimtmetyje, ar ateitininkams leidžiama toliau plėtoti bei tobulinti savo ideologiją? Ką apie tai sako mūsų žinomiausias ideologas Stasys Šalkauskis? Ateitininkų ideologijos pratarmėje Šalkauskis rašo: „Ateitininkų ideologija nėra apribota nei į platumą, nei į gilumą, nei į aukštumą... ji yra neišsamiama savo turtingumu ir tolimesnės pažangos galimybėm.“ Ateitininkų ideologija paskutiniu metu formavosi vyksme (Kaunas, 1933 m.). Tad pats Šalkauskis uoliai skatina mus toliau plėsti ir praturtinti ateitininkų ideologiją.

Kodėl reikia eksportuoti ateitininkiją?

Kam kvaršinti ateitininkams galvas dėl ateitininkijos eksportavimo į kitas, ne lietuvių katalikų tautas? Tai darydami, galime rizikuoti mūsų ypatingumu lietuvių tautoje ir silpninsime savo jėgas, skiriamas lietuvių tautai... Iš tiesų, ateitininkai neturi pasirinkimo! Kaip krikščionys, esame atsakingi už dalijimąsi ateitininkija, nes Šventoji Dvasia buvo ir veikė mūsų sąjūdyje. Ateitininkijos manifestacija pirmoje XX-ojo amžiaus pusėje nebuvo atsitiktinumas, kaip jau anksčiau aptarėme. Akcentuodami Kristaus žodžius Mato evangelijoje („Tad eikite ir padarykite mano mokiniais visų tautų žmones“) suprantame, kad tai yra krikščioniška ateitininkų pareiga ir atsakomybė: dalintis ateitininkijos vaisiais su plačiuoju katalikišku pasauliu.

Kada ateitininkai turėtų žengti į kitas krikščionių tautas? Nors tai turėtų būti mūsų taikynys antrajame ateitininkijos šimtmetyje, prieš pradėdami tokį žygį, turime vėl laimėti lietuvių tautos širdį bei atkovoti lietuvių tautos sielą vardan Kristaus.

Tad mielieji ateitininkai, gal greičiau ir efektingiau skverbėmės mūsų sąjūdis į Kristaus ateitį, jei turėtume naują kristocentrinę tautiškumo sampratą. Juk Evangelija aiškiai parodo, kad tauta yra Dievo kūrinys, viena iš Dievo sankcionuotų institucijų, kurių pagalba mes galime palaikyti gyvą ryšį su Dievu; kad per tautą irgi palaikome dvasinį meilės ryšį su savo broliais tautiečiais vardan mūsų Dievo bei didžiojo mokytojo Kristaus. Ateitininko pareiga – stengtis vesti savo tautą Kristaus link, tuo skatinant Dievo karalystės įsteigimą dar šiame pasaulyje.

Šitoks tautos ir tautiškumo supratimas tiek pat tiktų Skuodo ar Vilniaus, Čikagos ar Toronto, Dublino ar Oslo katalikams lietuviams. Toks teologinis tautiškumo supratimas taip pat būtų unikalus katalikiškas atsakymas – atkirtis globalizacijai, kuri griauja ir menkina tautos sąvokos svarbą. Taip pat toks tautiškumo apipavidalinimas, standartizavimas bei ateitininkiškų tekstų išvertimas į kitas kalbas suteiktų vilties, kad išaugus skaitlingesnei ateitininkų kartai, jau tikėtumėmės puoselėti ateitininkijos viziją už lietuvių tautos ribų. Viliamės, kad jubiliejinis antrojo šimtmečio ateitininkų kongresas Vilniuje jau bus internacionalinė daugiakalbių katalikų šventė, pritrauksianti įvairių tautų ateitininkus prisiminti tą ypatingą Šventosios Dvasios veikimą, kuris subūrė grupelę lietuvių katalikų studentų su Dovydaičiu priekyje nugalėti visas kliūtis ir įsteigti neįveikiamą katalikų pasauliečių judėjimą. □

Paskaita skaityta Ateitininkijos šimtmečio šventėje Čikagoje 2010 m. lapkričio 27 d.

Petras V. Kisielius Northwestern universitete baigė istorijos studijas bakalauro laipsniu, o vėliau – ir medicinos mokslus daktaro laipsniu. Dalyvavo JAV Lietuvių jaunimo sąjungoje, IV Pasaulio lietuvių jaunimo kongrese. 2000–2006 m. Š. Amerikos ateitininkų tarybos narys. Dažnas paskaitininkas ateitininkų renginiuose. Daugelio straipsnių autorius pasaulėžiūros temomis. Kartu su žmona Daiva augina penkis vaikus.

Žemės keleivis, mylėjęs Tėvynę

Petro Babicko gyvenimo ir kūrybos pėdsakais

Aldonos Žemaitytės pokalbis su Aldona Ruseckaitė

Rudenį jau įpusėjus, kai artėjanti žiema ėmė grumtis su vasaros šilumos likučiais, Maironio lietuvių literatūros muziejus ir jo direktorė Aldona Ruseckaitė bei dailininkė Marjū Šlapikienė pateikė Lietuvos skaitytojams malonią staigmeną – knygą-albumą „Petras Babickas. Archyvai“. Nupurčiusi laiko dulkes nuo iš Brazilijos pagabento P. Babicko archyvo, rašytoja ir muziejininkė (šiuo atveju labai sėkmingai bičiuliavosi abu talentai) A. Ruseckaitė iškėlė į XXI amžiaus šviesą įvairiapusio talento žmogaus – poeto, publicisto, fotografo, redaktoriaus, keliautojo ir, žinoma, Lietuvos radiofono pradininko – palikimą. Darbavosi prie tų jau bedūlančių rankraščių, fotografijų, knygų keletą metų, rinkdama ir rengdama medžiagą leidiniui, išnirusiam tarsi iš anapusinio laiko, o gal iš kitos veidrodžio pusės, į kurią kartais nukeliauja magiškujų pasakų kūrėjai, siūsdami ten savo alisas.

Skaitytojams anapus vandenynų, Amerikos ir Australijos lietuvių išeiviams, jų vyresniajai kartai, Petras Babickas buvo žinomesnis negu mums, sovietijos laikų vaikams. Tad nesustodama prie jo biografinių datų ir faktų bandysiu kalbinti knygos autorę, nuo savęs pridurdama, kad Petras Babickas buvo nepaprastas patriotas (koks nūnai nedingas žodis), ir pasiturinčiai Lietuvoje gyvenamas, ir Brazilijoje juodą vargą vargdamas.

Taigi pirmas klausimas:

– Ar Petras Babickas Jums buvo atradimas, kai gavote dėžes, atplukdytas iš Brazilijos Igno Minioto su jachta „Laisvė“? Ar jaunystėje Jums jau teko girdėti apie šią įdomią, spalvingą ir savotiškai tragišką asmenybę? Kiek juo domėjotės, kol archyvinė medžiaga glūdėjo muziejuje?

– Prisipažįstu, kad Petras Babickas man pačiai nuo pat pradžių buvo atradimas. Studijuodama lituanistiką, nieko apie jį negirdėjau, dirbdama muziejuje su šia pavarde susidūriau kaip su rašytojo, poeto, artimo keturvėjininkams, o labiausiai kaip su aktorės Unės Babickaitės brolio – apie ją žinojau plačiau, ypač iš vertėjo, poeto, artistės palikimo saugotojo Lino Brogos. Kadangi Maironio lietuvių literatūros muziejaus fondai yra didžiuliai, tad niekada iki galo nežinau visų eksponatų, jeigu specialiai jais nesusidomi. Buvo muziejuje P. Babicko prieš karą išleistų poezijos ir prozos knygų, vaikiškų leidinių, vienas kitas rankraštis ir pluoštelis biografinių nuotraukų. Iš turėtos medžiagos tikrai nebūčiau nei straipsnio parašiusi, o juo labiau paruošusi leidinio. Tad buriuotojo Igno Minioto 1995 m. parplukdyta iš

Rio de Žaneiro Babicko archyvo dėžė trenkė tarytum perkūnas iš giedro dangaus. Laimingas atsitiktinumas, kad Babicko kaimynas Juozas Miliuskas surinko po rašytojo mirties iš stalčių likusį archyvą, kad tuo metu Brazilijon užsuko jachta „Laisvė“, plaukusi aplink pasaulį, kad kažkas žinojo Maironio lietuvių literatūros muziejų... Po to dar teko keletu laiškų susirašyti su J. Miliausku, supratau, kad tai buvo tikrai susipratęs tautietis dar iš pirmosios emigrantų bangos.

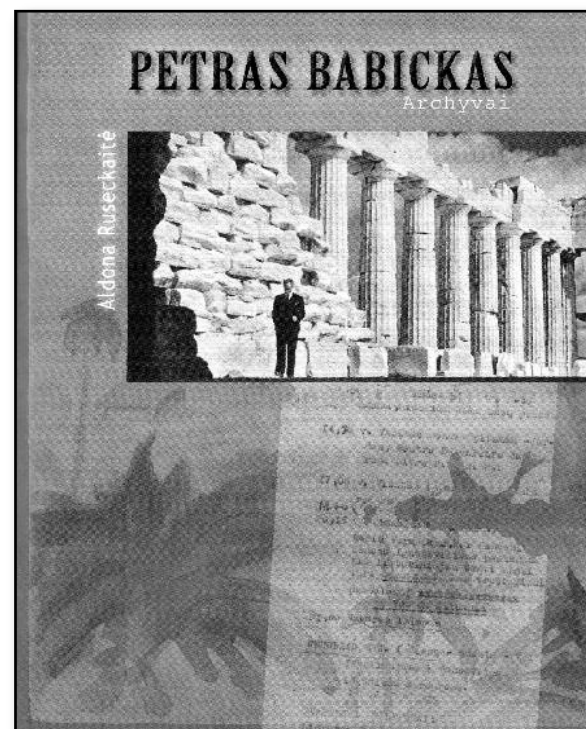
Beje, plačiau apie Babicką išgirdome tuomet, kai jį 1991 m. Brazilijoje aplankė du žmonės iš Kauno (rodos, važiaavę į bitininkų kongresą) – Stasė Tamošaitienė ir Algimantas Baltuškevičius. Tuomet jie parašė į spaudą, kaip rašytojas skurstas, koks vienišas, o Lietuvoje net nežinojome, kad Babickas dar gyvas...

– Kaip manote, kodėl jo bendraamžiai, kūrybos kolegos įsitvirtino Amerikos žemėje, praturtėjo literatūrine ir materialine prasme, išgarsėjo darbu visuomeninių organizacijų veikloje, o jis taip ir liko vienišas, užmirštas, nuskurdęs ir gyvenimą baigė didmiesčio pakraštyje, lūšnų rajone, globojamas vietinių, taip pat neturtingų žmonių?

P. Babickas su seserimi Une, Paryžius, 1934.

– Aš apie tai irgi dažnai galvoju ir bandau sau atsakymus rasti. Priežasčių būtų ne viena. Petras buvo avantiūristas gerąja prasme. Jis mėgo sakyti: „Keliauti būtina, gyventi ne...“. Dar Lietuvoje, turėdamas gana gerus darbus, jis viską mesdavo ir kur nors iškeldavo, kelionės su fotoaparatu buvo jo aistra, gyvenimo būdas. Neieškodamas jokių pažinčių, nelaukdamas iškvietimo Amerikon kaip kiti, jis 1946 m. iš Romos išplaukia į Braziliją. Vėliau keliauja po šią šalį, išleidžia knygą „Brazilija“ (1951), dar klajoja po Amazonę, daug fotografuoja, renka medžiagą, nori išleisti antrąją „Brazilijos“ dalį, bet neatsiranda prenumeratorių, medžiaga lieka nepanaudota. Galop nuo 1950 m. iki 1965 m. dirba gana įdomų, nors ir menkai apmokamą darbą Rio de Žaneire Lietuvos atstovybėje, o kai lieka bedarbiu, jam jau per 62-jus. Iš vienos pusės – Babickas komunikabilus, lengvai bendraujantis, iš kitos – didelis vienišius, tad ir tų draugų, kurie kvieštų į Ameriką, tarsi nebuvo. Gyveno Čikagoje brolis Kazimieras, su kuriuo gražiai sutarė, bet ir

A. Ruseckaitės knygos „Petras Babickas. Archyvai“ viršelis, 2010.

šis 1968 m. mirė. Be to, Babicką labai mažai domino medžiaginiai dalykai, turtų nevertino, sakė, iš šio pasaulio nieko neišsineši, tik patyrimus ir išpūdžius, kaip gyvenai. Tad kur nors šiltai įsitaisyti jis ir nesiekė. O kadangi buvo šešimis, atsakomybės už kitus asmenis nebuvo, tad elgėsi kaip pats suprato ir norėjo. Galų gale – toks likimas, todėl jis ir spalvingas...

– Kuri kūrybinė Petro Babicko sritis Jums labiausiai imponuoja, kuri stipriausia jo talento požiūriu?

– Babicko talentų daug; aišku – ne visi jie lygiaverčiai. Man jis yra labai įdomus kaip poetas, ypač iki karo išleistose knygose „Geltona ir juoda“ (1930), „Žmogaus remontas“ (1934). Tai moderni poezija, maištinga, laisvai rimuota, ekspresionizmo stiliaus. Kita imponuojanti ir stipri sritis – fotografija. Jis pirmasis taip profesionaliai, su meile ir atida fotografavo Neringos gamtą ir žmones, vargu ar iki šiol pralenkta... Pirmasis 1932 m. Kaune surengė meninių fotografijų parodą, 1937 m. už nuotraukas Paryžiuje gavo aukso medalį. Jis gyveno su fotoaparatu, Brazilijoje su juo gal ir miegojo, nes tiek pagauta visokių rakursų, išivaizduoju, jog patiems brazilams būtų įdomu dabar tas nuotraukas pamatyti.

Man, kaip muziejininkei, svarbi ir jo muziejinkystė. Su aistra jis rinko etnografinį paveldą, važinėjo arkliu ar dviračiu po Lietuvą, lankė žmones, užrašinėjo pasakojimus, stebėjo aplinką. Štai radęs labai vertingus 200 metų senumo originalius gintaro karolius, ieško galimybių juos gauti į savo kolekciją, už karolius tos šeimos vyrams atveža kostiumams angliško audinio. Babickas svajojo įkurti muziejėlį Lietuvoje, jau buvo sukaupęs nemažai eksponatų, laikė juos savo namelyje Pajiesyje, vėliau sesuo Unė viską Petrui persiuntė, tačiau įgyvendinti svajonę – įkurti lietuvišką muziejų Rio de Žaneire – nepavyko. Žaviuosi jo drąsiu žingsniu – 1941 m., kai Lietuvą okupavo vokiečiai, Vytauto Didžiojo karo muziejuje jis su bendraminčiais įkūrė Raudonojo teroro muziejų, parodė NKVD 1940–1941 m. žiaurumus, padarytus Lietuvoje. Reikšmingos ir kitos veiklos sritys, tačiau man svarbi, labai patraukli ir jaudinanti Babicko

P. Babicko knyga „Gintaro krantas“, 83 pajūrio vaizdai, Kaunas, 1932.

Atkelta iš 4 psl.

lietuvybė plačiaja prasme: likti Brazilijoje Lietuvos piliečiu, didžiulis esant lietuviu, visus darbus skirti Tėvynei.

– Taip atsitiko ir jo seseriai Unei, kuri savo ryžtu atsisakyti Amerikos pilietybės, t. y. priimti priesaiką valstybei, kuri nebuvo jos tėvynė, sužavėjo net XX a. pirmosios pusės Amerikos valdininkiją. Prisipažinsiu: o man labiausiai imponuoja jo fotografija. Dar vaikystėje, rausdamasi tarp ant aukšto suverstų „smetoniškų“ laikraščių ir žurnalų, vartydama pageltusius jų lapus, aptikdavau daug gražių nuotraukų (ir geros kokybės), o po jomis P. Babicko pavardę. Apie jį, kaip Lietuvos „radijo dėdę“ niekas nei tada, nei vėliau nepapasakojo... Bet nesileiskim į sentimentus: pasakykite kokią metodiką taikėte, atrinkdama medžiagą atskiriems knygos skyriams, tikslingai suskirstydama pagal temas? Ar daug medžiagos liko „už borto“, t. y. pasyviuose archyvuose? Ar tikėtės kada nors ja dar pasinaudoti?

– Rengdama leidinį, nuolat stokodama laiko, vogdama pati iš savęs laisvalaikį, dažnai galvodavau, kodėl išvis ėmiausi šio darbo – juk į mano tiesiogines pareigas tokie darbai galėtų neįeiti... Ir kodėl Babicko? Pirmiausia, žinoma, suintrigavo atkeliavusi archyvo dėžė, ėmiau žiūrinėti archyvalijas, pilnas dulkių, sukapotas termitų, juokavau, kad reikia respiratoriaus, nes galiu pasigauti kokią brazilšką bacilą. Išsinekome su VDU profesoriumi Leonu Gudaičiu, jis mane spirte prispyrė parengti pirmąją publikaciją universiteto leidiniui „Darbai ir dienos“. Taip prasidėjo tyrinėji-

P. Babickas Brazilijoje.

mai, kurie mane užvedė ir pagavo, nes buvo nauja ir nežinoma. Tačiau man pačiai vis tiek liko paslaptis, kodėl aš taip savanoriškai ir entuziastingai, be materialinės išraiškos, užsikroviau leidinio parengimą ir Babicko tyrinėjimą – matyt, tokia valia atėjo iš aukščiau...

Labiausiai mane sudomino Babicko laišakai, adresuoti kitiems asmenims, kurie archyve išliko todėl, kad rašyti per kalnę – antrieji egzempliorai. Babicko laišakai gyvybingi, informatyvūs, mąslūs, juose pilna gyvenimo filosofijos, nuotykių,

P. Babickas. Pajūrio lietuvių moterys. Iš kn. „Gintaro krantas“.

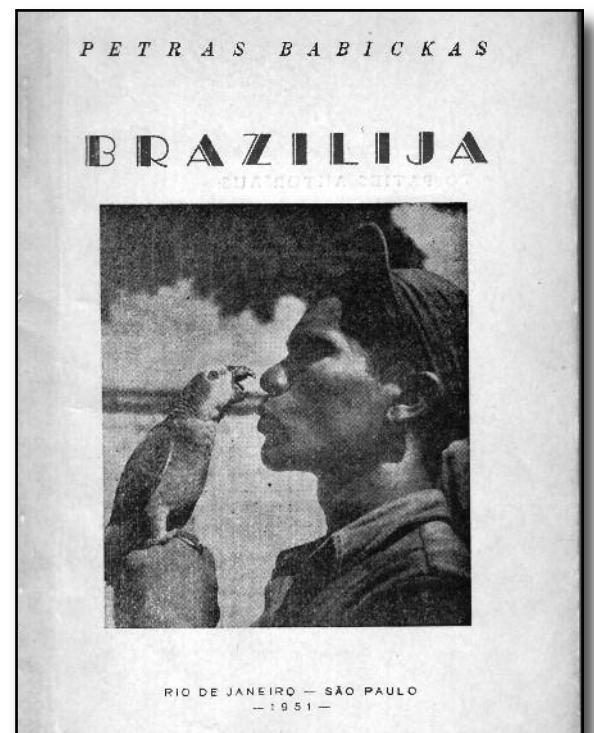

P. Babickas. Žvejų namai prie marių. Iš kn. „Gintaro krantas“.

liūdesio ir humoro, jis buvo didelis optimistas iki ilgo gyvenimo pabaigos. Nusprendžiau dalį laiškų iššifruoti, kad būtų pilnesnis rašytojo paveikslas ir charakteris, kad skaitytojui pajustų savitą originalų stilių. Laiškų, kaip sakote, „už borto“ liko dar gana daug, galėtų būti laiškų tomelis. Liko per 600 neskelbtų Babicko nuotraukų – Brazilijos vaizdų, išspausdinome tik gerokai per šimtą, daugiau netilpo, tad ir fotografijų galėtų būti atskiras albumėlis... Šiaip kita medžiaga daugmaž aprėpta ir paskelbta. Temas paskirsčiau pagal įprastą muziejaus metodiką – kaip pagal rūšis skirstome eksponatus. Norėjau, kad leidinys būtų paprastas ir aiškus, ir labai muziejinis. Hamletiškas klausimas, ar kas nors dar greitai dirbs prie Babicko asmenybės ir archyvo? Ši persona yra labai šiuolaikiška, kas žino – gal jauni žmonės susidomės.

– Kas Jums buvo sunkiausia ir problemiškausia, atrenkant medžiagą, tikslinant faktus, datas, vardus ir t. t. Kas buvo didieji pagalbininkai?

– Sunkiausia ir problemiškausia buvo susigaudyti laiškuose, kadangi jie į dėžę netvarkingai sudėti, kartais pradžia nuo pabaigos net pasimetus. Juos reikėjo iššifruoti, perrašyti. Mašinraščio popierius plonytis, nublukęs, sunkoka įžiūrėti. Bet dar didesnis vargas – šifruoti rankraščius, klaidingai daktariška rašysena. Laiškuose minima begalė asmenų, pavardžių, įvykių, trumpinių – tuomet dėl išnašų ilgas naršymas po enciklopedijas, visokius leidinius, internetą. Stengiausi išaiškinti kiek galima daugiau, liko tik „beviltiškieji“, kurių jau niekur negalėjau rasti. Štai rašo Babickas draugiškus laiškus į Kaliforniją kažkokiai bičiulei Toscai, kas ji? Net kaliforniečių lietuvių klausiau – gal kokia operos solistė; galop išsiaiškinau – siuvėja, bet nei vardo, nei pavardės... Nelengva buvo parašyti ir įvadinį tekstą, viską reikėjo susirankioti, žinių nėra daug, iš prieškario Lietuvoje trūpiniai, išėivių spaudoje irgi skurdu. JAV vienas naudingas interviu su Broniumi Kvikliu 1978 m. „Drauge“. Bet man šitas ieškojimas buvo įdomus – smalsumas žmogų ypač veda į priekį. Tačiau nesijaučiau nei gyvenimo, nei kūrybos ištyrinėjusi iki galo, aš parengiau neblogą karkasą, grąžinau Babicką, kaip sakoma, „į apyvartą“, o kas rašytų kokią monografiją, tikrai dar turėtų begalę darbo. Techninį darbą atlikti palengvino kolegos, o žiniomis pasidalijo ir a. a. Linas Broga, ir Babicko dukterėčios Gintra Naris (JAV) bei Unė Milerienė (Kaunas). Beje, vienas man pačiai įdomiausių išsiaiškintų faktų buvo tas, kad Petras Babickas 1948 m. Buenos Airėse išleido knygą „Lietuva bolševikų okupacijoje“ Jurgio Manto slapyvardžiu. Net Amerikoje ilgai niekas nežinojo, kas tikrasis jos autorius, laiškuose broliui Kazimie-

P. Babicko knygos „Brazilija (vaizdai, žmonės, nuotykiai)“ viršelis. Rio de Žaneiras – San Paulas, 1951.

rui autorius prašo kai kam šią paslaptį jau išduoti... Knyga Lietuvoje bibliografinė retenybė, turėjau ją būtinai perskaityti, gavau Nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje.

– Ką norėtumėte pakeisti (ar papildyti) dabar, kai puošniai, elegantiškai, skoningai išleista knyga jau pas skaitytojus?

– Ką čia bepakeisi?.. Išorine knygos išvaizda, dizainu rūpinosi puiki patyrusi maketuotoja Marju Šlapikienė. Ji labai atsižvelgė ir į mano nuomonę, viršelį kūrė abi, aš siūliau eksponatus, ji formavo, ieškojo atspalvių. Vis nesisekė „pagauti“ tinkamą žalią, spaustuvėje darbuotojams uždavinėjau testus – su kokiomis spalvomis asocijuojasi Brazilija? Visokių juokų su Marju prisiklausėme. O jeigu rimtai – pripažįstu, jog Babicko gyvenimą ir kūrybą būčiau norėjusi pateikti dar plačiau, jeigu būtų pavykę rasti daugiau žinių ir turėti dar laiko, bet galop ne monografiją rašiau, o ruošiau archyvinį leidinį – mūsų muziejaus tradicija rengti būtent tokio pobūdžio knygas. Žinau tik tiek, kad Babickas jau man bus įdomus visą gyvenimą, ir jeigu apie jį sužinosiu ką nors labai svarbaus ir įdomaus, skaudės širdį, kad to nėra leidinyje...

– Taigi knyga šviežutėlė, išleista 2010 m. pabaigoje. Žalsvas, lyg pro augmenijos tankų šydą ryškėjantis jos viršelis. Graikų Akropolio griuvėsių fone stovi P. Babickas, amžinasis keliautojas, niekaip negalėjęs pasotinti kelionių alkį nei ramiais taikais metais, nei pokario suiručių fone. Ir visada mylėjęs Lietuvą, gal dar labiau – lindėdamas Brazilijos palmių ir rododendro rojus kampelyje... □

Vienišas smalsuolis, suartinęs Lietuvą su Islandija

SILVIJA VĖLAVIČIENĖ

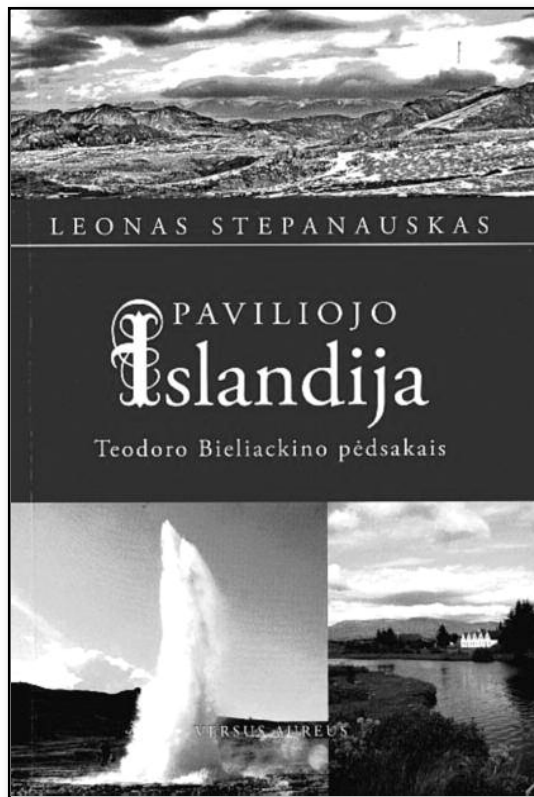
Vokietijoje gyvenančio žurnalisto Leono Stepanausko vardas gerai žinomas Lietuvoje. Savo publikacijose sėkmingai plėtodamas pamėgtą kultūrinių ryšių tematiką, mūsų skaitytojams jis geriausiai pažįstamas kaip gausių straipsnių ir solidžios knygos apie vokiečių rašytojo Tomo Mano sąsajas su Lietuva autorius. Biografinė apybraiža „Tomas Manas ir Nida“ (V., 1987), praėjus kone dešimtmečiui sulaukusi ir antrojo, gerokai papildyto leidimo (V., 1996) atskleidė autoriaus gebėjimus ne tik ypač kruopščiai sulaisioti ir įdomiai pateikti faktus, surasti ir prakalbinti daugybę artimųjų bei kitų liudininkų, bet ir sudėlioti ilgus metus kauptą informaciją į patrauklų ir gyvą pasakojimą. Lietuvos vardo paminėjimo tūkstantmečio progai Leonas Stepanauskas parengė patrauklų ir drauge informatyvų leidinį „Užsižiebkite, Kvedlinburgo analai“ (V., 2009). Lietuvos rašytojų sąjungos leidyklos parengta dvikalbė knyga buvo skirta ne tik Lietuvos, bet ir Vokietijos skaitytojams, kurie taip pat gavo progą sužinoti apie karališkojo Saksonijos miesto Kvedlinburgo svarbą Lietuvos istorijai.

Paėmus į rankas šių metų rudenį pasirodžiusią naujausią L. Stepanausko knygą „Paviliojo Islandija: Teodoro Bieliackino pėdsakais“ ir atpažįstant autoriaus braižą, vėl buvo galima tikėtis intriguojančios istorijos, nors nieko nesakė pagrindinio herojaus vardas. Šiek tiek daugiau žinantiesiems apie tarpukario Lietuvos gyvenimą galėjo būti įstrigusi atmintin Vytauto Didžiojo universiteto profesoriaus, garsaus Kauno advokato Simano Bieliackino pavardė, juolab kad jo plunksnai priklausė ne tik solidūs teisės veikalai, bet ir kelios grožinės literatūros knygos. Tačiau knietėjo sužinoti, kuo gi autoriaus dėmesio nusipelnė žinomo tarpukario laikų teisininko sūnus Teodoras ir kodėl jam skirtos knygos pavadinime ryškiausiai išskirtas tokios tolimos šalies – Islandijos – vardas.

Ši intriga, pagaunanti skaitytoją nuo pat pirmųjų knygos puslapių, neleidžia padėti jos į šalį, nes jauno studento iš Kauno istorija, susieta su jo kalbų studijomis ir kelionėmis po Skandinavijos kraštus, 1934 metais pirmąkart atvedusi jį į Islandiją, kur vėliau apsisotota visam likusiam gyvenimui, yra lyg detektyvinis romanas. Sužavėtas nepaprasto Islandijos gamtos grožio, o vėliau ir kalbos, kurią ėmėsi studijuoti Reikjaviko universitete, pamilęs salos žmonės, pamėgęs savitą jų gyvenimo būdą, o vėliau suradęs čia ir sužadėtine tapusią islandę Svavą, Teodoras Bieliackinas tapo tikru šios šalies patriotu. Kalboms ypač gabus jaunuolis per trumpą laiką išmoko islandų kalbą ir nebelikus kliūčių bendrauti tapo aktyviu ne tik universiteto, bet ir platesnės kultūrininkų bendruomenės nariu. Iš tolumo ir islandams menkai žinomo krašto atklydęs ir čia apsisprendęs likti smalsuolis buvo įdomus ne tik savo pašnekovams, bet ir Islandijos žiniasklaidai. Didžiausio Islandijos sostinės dienraščio „Morgunblað“ literatūros ir kultūros naujienų priede „Lesbok“ 1937 metų balandžio mėnesį išspausdintame interviu Teodoras Bieliackinas sakosi daug keliavęs, bet niekur nepatyręs „... tokio gilaus draugiškumo bei svetingumo“. Po pirmosios pažinties su įdomiu pašnekovu dienraščio redaktorius pažada skaitytojams: „Netrukus mūsų literatūros ir kultūros naujienų priede pradėsime spausdinti T. Bieliackino laiškus apie tą tolimą, bet mums taip mažai pažįstamą šalį.“ Po to visą dešimtmetį, iki pat mirties Reikjavike 1947 metais, buvęs kaunietis ne tik minėtame Islandijos dienraštyje, bet ir kituose šios šalies leidiniuose išspausdino daugybę straipsnių apie Lietuvą. Pradėjęs Lietuvos visai nepažįstantiems Islandijos skaitytojams pažintine informacija apie šalies gamtą, istoriją, tautosaką, literatūrą, Lietuvos Respublikos dvidešimtmečio progai skirtame straipsnyje „Lietuvos kovos už laisvę“ T. Bieliackinas teigia, kad abiejų valstybių kelyje į nepriklausomybę yra daug panašumų. Reikjaviko universiteto studento rašiniuose pirmą kartą Islandijos spaudoje

minimi Jono Basanavičiaus, Vinco Kudirkos, Antano Baranausko, Maironio vardai, pasakojama apie Vilniaus universitetą ir Adomo Mickevičiaus sąsajas su Lietuva. T. Bieliackinas savo straipsniuose ne tik entuziastingai propagavo Lietuvos kultūrą, bet ir skelbė islandų spaudoje lietuvių literatūros vertimus, skaitė paskaitas apie Lietuvą, atkakliai ir talentingai skleisdamas žinias apie savąjį kraštą. Knygos autoriaus Leono Stepanausko kelionių į Islandiją metu iš dar gyvų liudininkų pasakojimų ir kruopščios senosios periodikos peržiūros Islandijos nacionalinėje bibliotekoje surankiotas Teodoro Bieliackino žurnalistinės veiklos vaizdas neabejotinai įtikina, kad būtent šis žmogus yra vertas pirmivio vardo abiejų valstybių tarpusavio ryšių ir pažinimo kelyje.

Tuo pačiu metu, kai Islandijos spaudoje liejosi publikacijų apie Lietuvą srautas, T. Bieliackinui knietėjo pasidalinti ryškiais egzotiškosios šalies pažinimo išpūdziais su Lietuvos skaitytojais. Jis ėmė siųsti Lietuvos laikraščiams ir žurnalams straipsnius ir apybraižas apie Islandiją, mėgino versti senosios islandų poezijos rinkinio „Eda“ fragmentus.

Daugiausia publikacijų išspausdinta dienraščio „XX amžius“ numeriuose. Tai visas ciklas rašinių „Įdomybės apie tolimąją Islandiją“. Randasi publikacijų ir Kauno rašytojų laikraštyje „Literatūros naujienos“, ir „Naujojoje Romuvoje“, ir žurnale „Jūra“, kur 1939 metais išspausdintas didelis straipsnis apie banginių medžioklę, tačiau daugiausia patraukliai perteiktų žinių apie Islandijos gamtą, istoriją, kultūrą sutelkta jau minėtuose „Lietuvos žinių“ straipsniuose. Didelio tiražo dienraštis buvo puiki vieta Lietuvos skaitytojų pažinčiai su tolimąja ugnies ir ledo sala. Publikacijų apie Islandiją srautas baigiasi 1939 metų gruodžio pabaigoje laišku, pavadintu „Valstybė, kuri neturi nė vieno kareivio“.

1940 metų istorinių įvykių akivaizdoje, kai nutrūksta bet kokie ryšiai su Lietuva ir artimaisiais, T. Bieliackinas Islandijos spaudoje jau nevengia ir politinių temų, griežtai pasmerkdamas sovietinę Baltijos kraštų okupaciją. Tokia pozicija aršiai kritikuoja kairuoliškų pažiūrų Islandijos politikų sparno atstovų, raginusių savo vyriausybę atimti iš T. Bieliackino Islandijos pilietybę ir išsiųsti jį iš šalies. Intelligentijos sluoksniuose gerai žinomas kaip poliglotos, po studijų Reikjaviko universitete pabaigos pelnęs sau duoną kaip vertėjas ir įvairių kalbų mokytojas, T. Bieliackinas randa nemažai užtarėjų. Tačiau ir išryškėja, koks gausus ir įvairus yra jo draugų ratas. Čia būta ir bene garsiausio Islandijos rašytojo, Nobelio premijos laureato Halldoro Laxnesso, kurį Teodoras Bieliackinas mokė rusų kalbos. 1947 metų pradžioje, jau po T. Bieliackino mirties H. Laxnessas paskelbia straipsnį „Keletas žodžių apie Teodorą Bieliackiną“, kuriame rašytojas labai šiltai

apibūdina savo buvusį mokytoją, neslėpdamas, kad tuo me-tu judviejų pažiūra į sovietinę santvarką „... buvo beveik visiškai priešinga“, tačiau tai nebuvo kliuvinys teigiamai įvertinti dešimtmetį Islandijoje praleidusio šviesuolio gyvenimą ir teigti, kad „... tai buvo labai išprusęs ir kilnios sielos žmogus, už viską labiau mylėjęs tiesą“. Leonui Stepanauskui pavyko išsiaiškinti, kad garsaus rašytojo straipsnis apie Teodorą Bieliackiną be jokių pakeitimų buvo perkeltas ir į 1950 metais Reikjavike išspausdintą H. Laxnesso knygą „Iš kelionių“. Tai akivaizdus patvirtinimas, kad minėtas tekstas nebuvo proginis ar atsitiktinis.

Netekus galimybės bendrauti su Lietuvoje likusiais artimaisiais, apie kurių tragišką likimą vokiečių okupacijos metu T. Bieliackinas taip ir nesužinojo iki savo mirties, jis atkakliai siekė artimesnio ryšio su užsienyje gyvenančiais lietuviais. Čia pati svarbiausia buvo dar prieš karą užsimezgusi draugystė su buvusiu Lietuvos Respublikos konsulato Švedijoje darbuotoju Juozu Lingiu. Abu Skandinavijos kraštuose įsikūrusius Lietuvos piliečius siejo žurnalistinis darbas. Būtent J. Lingio redaguotame Švedijos lietuvių draugijos žurnale „Pragiedruliai“ 1947 metais T. Bieliackinas išspausdino bene svarbiausią savo islandų senosios literatūros vertimą – 34 „Poetinės Edos“ posmus. Per J. Lingį Islandiją pasiekdavo ir kai kurie išeivijos leidiniai, nors ir pats T. Bieliackinas gyrėsi retsykliais iš Amerikos gaudavęs „Lithuanian Situation“, o didžiausią išpūdį jam palikusi ir daugiausia žinių suteikusi Igno Šeiniaus švedų kalba parašyta ir 1945 metais Stokholme išspausdinta knyga „Raudonasis tvanas“ apie 1939–1940 metų įvykius Lietuvoje. Tuo pačiu metu tęsdamas savąją švietėjišką misiją T. Bieliackinas imasi platinti Islandijoje Stokholme anglų kalba leidžiamą žurnalą „The Baltic Review“, o laiške J. Lingiui prisipažįsta, kad nesirengia liautis Islandijos spaudoje skelbti tiesos apie politinę padėtį Lietuvoje, nors ne visiems jo pozicija yra priimtina. Vilniaus universiteto bibliotekos rankraščių skyriuje saugomame Juozo Lingio archyve Leonas Stepanauskas aptiko daugybę buvusio diplomato išsaugotų jo bičiulio Teodoro Bieliackino laiškų. Vienne jų, rašytame 1946 metų rudenį, T. Bieliackinas taip apibūdina savąją misiją: „... Mane pagavo kovos įkarštis. Ėmiau rašyti, tai laikydamas savo pilietine pareiga. Gal ši kova bus sunki, bet mes ją laimėsime“. Nuoširdi T. Bieliackino veikla, 1947 metais nutraukta ankstyvos mirties, neliko nepastebėta ir išeivijos bendruomenės. „Aidų“ žurnalo 1947 metų 2-jame numeryje išspausdintame nekrologe rašoma: „... Paskutiniu metu Islandijos spaudoj velionies dėka buvo kilusi aštri polemika, kuri iškėlė ir Lietuvos bylą. Tokiu būdu Lietuvos ir lietuvių vardas palankia tremtiniais prasme buvo dažnai linksniuojamas islandų spaudoje.“

Vienas iš žinių apie Teodoro Bieliackino gyvenimą Islandijoje rinkimo talkininkų, nuoširdžiai padėjęs knygos autoriui rasti dar gyvus liudininkus, pasakojusius apie pažintį ir draugystę su iš Lietuvos atklydusiu smalsiu studentu, padėjęs autoriui sekti knygos herojaus keliais, buvo Reikjaviko universiteto profesorius Arnoras Hanniballsonas. Prisimindamas ilgus pokalbius jaukiame profesoriaus kabinate, Leonas Stepanauskas nedvejodamas išskiria ryškiausius Teodoro Bieliackino gyvenimo ir lietuviškosios veiklos Islandijoje ženklus. Teigdamas, kad būtent iš savo brolio žymus Islandijos politikas, tuometinis salos užsienio reikalų ministras Jonas Baldvinas Hanniballsonas sėmėsi žinių apie Baltijos šalį, jis rašo: „O visa tai lemtingai prisidėjo prie drąsaus veiksmo – Lietuvos ir kitų Baltijos valstybių atsikovotos nepriklausomybės pirmojo Islandijai dar labai rizikingo, tarptautinio pripažinimo“. Knygos apie Teodorą Bieliackiną autoriui turėtų būti dėkingi, kad prikėlė iš užmaršties jo vardą ir atskleidė, kaip daug gali nuveikti ir vienišas klajūnas, itikėjęs savosios veiklos prasmingumu. Prisiminęs, kad Vilnius jau turi Islandijos gatvę, Leonas Stepanauskas mano, kad galėtų rasti ir paties Teodoro Bieliackino atminties ženklų. Vienas pačių ryškiausių jau yra aptartoji knyga. □

„...ranka, kuri visuomet būtų ištiesta tau – laimei ir nelaimei...”

VIRGINIJA PAPLAUSKIENĖ

Pabaiga. Pradžia 2010 m. gruodžio 18 d. „Kultūroje”

Vokietijoje likimas dar labiau suartino su J. Kaupu, kuris buvo tiek jam, tiek Zinai „saulės spinduliu”. „Jo širdis tokia pat nerūpestingai šviesi ir gera. Ir visoj eilėj mano draugų atvaizdų – jis yra pats šviesiausias ir neprislėgtas nei kasdienos, nei minčių, kurios ir jį kankina, ir degina naktim ir dienom. Jis moka kažin kaip nuostabiai žiūrėti į visa.

[...] Lyg visa būtų didžiulis sodas, kuriame mes vaikščiosime tol, kol netikėtai, o gal kam nors parodžius, rasime vartus apipintus laukinių rožių vijokliais, kurie mus nuves į kitą, dar skaistesnį, dar šviesesnį ir pilną didelių tamsiai žalių pavėsių sodą. [...] Visa šioje žemėje yra nerimta, o jeigu ir rimta, tai, visados galima į šitai nerimtai ir tariai lengvabūdiškai pažvelgt, nes žmogus, jeigu jisai nenori, jis niekad nepalūš ir nemirs.”

H. Nagys pradėjo glaudžiau bendrauti su iš universiteto laikų pažįstamais K. Bradūnu, A. Nyka-Niliūnu. Susipažino su M. Katiliškiu. Jauni kūrėjai įsitraukė į Lietuvos rašytojų draugijos veiklą, dalyvavo suvažiavimuose. Laiške A. Vaičiulaičiui rašė: „Jūs tikriausiai žinote viską apie įvykusį mūsų rašytojų suvažiavimą Augsburgėje. Daugelį veidų pamačiau pirmą kartą savo gyvenime. (Jų pavardes jau seniai žinojau). Koks nors praeivis nebūtų atspėjęs, kad tai rašytojų suvažiavimas: taip skurdžiai apsirengę ir tokie pilki jie atrodė. Praeinantis būtų manęs, kad tai kokių darbininkų susitikimas, nes jis nebūtų tikėjęsis tokio skurdo ir paprastumo. Bet mes nesistebėjome. Atvirkščiai: gera buvo pamatyti daugiau žmonių, kurių gyvenimas nesibaigia duona ir rūbu. Gera buvo klausytis nuoširdžių žodžių iš pačios širdies.”

H. Nagys buvo vienas tų, kuriam „gyvenimas nesibaigė duona ir rūbu.” Rašė straipsnius, bendradarbiavo žurnaluose „Mintis”, „Tremtinių mokykla”, kūrybą spausdino metraštyje „Tremties metai”. Jis ieškojo gyvenimo prasmės, siekė mokslo ir mėgavosi kūrybiniu žodžiu. Susidomėjęs austrų poeto G. Traklio kūryba, vertė jo eilėraščius į lietuvių kalbą, o Insbruko universitete parašė ir apgynė disertaciją „G. Trakl ir kelias iš impresionizmo į ekspresionizmą” (originalas eksponuojamas Traklio muziejuje Austrijoje), tačiau niekada pelnytai įgytu daktaro laipsniu nesipuikavo.

„... žmogaus kelionė yra skausminga ...”

1949 m. Tėvas Leonardas Andriekus Nagių šeimai atsiuntė iškvietimus į Ameriką. Henrikas, kiek pabuvęs JAV, išvyko į Kanadą pas savo mylimąją Birutę Vaitkūnaite. Svarstė galimybę persikelti gyventi į Ameriką, nes troško būti arčiau draugų, bendraminčių, dirbti literatūrinį darbą. K. Bradūnui rašė: „Mielas Kazy, dėkui tau už laišką, kuris mane pasiekė – kaip tikrą bastūną – tik ką grįžusį antrą kartą Kanadon. Dabar jau čia liksiu ilgesniam laikui. Bet visiškai gyventi važiuosiu į JAV. Tikriausiai kitų metų vasarą. Žinai: nesigaili manęs gyvenimas – jis mane taip apdaužęs ir sutrupinęs vis numeta ir numeta į koki nors pašalį. Bet tiek to. Ubagas esi, toks ir liksi. Norėčiau tik galėti rašyt. Niekur nedirbu. Pinigų nėra. Dabar apie reikalą. Aišku, kad almanacho minčiai pritariu. Dar daugiau: labai gerai, kad jis išeis. Gerai, kad tik tie penki dalyvauja. Ir vardas ‘Žemė’ yra geras: trumpas ir paprastas ir visus dalyvius giliai ir iš esmės siejas.”

Visgi likimas H. Nagio gyvenimo vagą pasuko kita linkme: liko gyventi Kanadoje, susituokė su B. Vaitkūnaite, susilaukė sūnaus Gintaro. Kasdienis braižytojo darbas fabrike buvo varginantis ir kartais beprasmis. Širdis troško kūrybinės laisvės, mintimis dažnai nukeliaudavo Lietuvon. A. Vaičiulaičiui rašė: „Norėčiau kada susitikti ir apie daugelį dalykų pakalbėti: ne tiek apie nesmagią

Iš kairės: A. Mackus, Zina ir Henrikas Nagiai Santaros-Šviesos suvažiavime.

aktualiją, kiek apie literatūrą, apie knygas, apie daugelį mylimų vardų. [...] Jaučiu, kaip mano purvinas bulvaro gabalas, kurį kas vakarą praeinu grįždamas iš darbo, visai mane prislėgė savo silkio parduotuvėm, šiukšlinais šaligatviais ir peklišką triukšmą keliančiais tramvajais. Einu ir galvoju apie dideles pievas, kur daug vėjo ir saulės, ir upė ledo proplaišose ima atspindėti dangų. Vis tiek ka-da nors vėl būsim tenai...”

Atstumas tarp Kanados ir Amerikos buvo nedidelis, tačiau ne visada lengvai ir greitai įveikiamas. Didžiausia kliūtis – pinigų stygius. H. Nagys ilgėjosi draugų, beatodairiškai pasitikėdamas atvirai tiesę savo ranką. Jis tikėjo brolybės ir ištikimos draugystės kerais, aprašytais Selmos Lagerlöf knygoje „Saga apie Gestą Berlingą”. Tačiau knygų pasaulis gerokai skyrėsi nuo realaus. Ne kartą buvo įskaudintas ir paliktas vienas. Viename laiške, rašytame K. Bradūnui, išsakytos jo gyvenimo ir kūrybos vertybinės nuostatos. „Noriu tau papasakoti savo mintis apie ‘Žemę’ ir draugystę. [...] Tekalba pats žmogus, pati žemė, patys daiktai per mane. Aš juos tikrai prakalbinu. Mano poetinis kelias toks pat kaip ir mano žmogiškasis – nežinau atsakymo. Žinau, kad man Dievas yra, žinau, kad žmogaus kelionė yra skausminga, ir mes grabinėjame rankomis tamsoj: paliečiam akmenis, pėdas, veidus, žvaigždes. Tada jie kalba. Aš klausausi. Ir kai nebegaliu atskirti, kur plaka širdis (manoji), kur kitų, kur akmens, kur žemės, upių, medžių – gal tada yra gimusi poezija? Norėčiau, kad taip būtų manyje reikiamas vaizdas, palyginimas, ritmas ir rimas. [...] Ir man taip rodos, kad mūsų tarpe nėra pagrindinio akmens tokiai giliai meilei – atvirumo. Atvirumo plačiausia prasme. Pirmiausia – kūrybinio. Tiesa, dabar sunku mums išsikalbėti – esame toli, pavarę laiškus rašyti ir t. t. Bet aš kalbu apie tokį atvirumą, kuriam atstumai nėra užtvara, laiškai nėra pagalba. Apie vidinį atvirumą, apie ranką, kuri visuomet būtų ištiesta tau – laimei ir nelaimei. Aš pasigendu jo. Jaučiuos kasdien toliau nuo jūsų, kasdien labiau vienas. Ir tada bendra kelionė atrodo dar problemiškesnė. [...] Skačiau tave, Mačernį, Nyką ir Kėkštą. Ir pasijutau velniškai vienas. Ir poezijoje, ir gyvenime. [...] Ar įmanoma, neišduodant pačios kūrybos, siekti primygtinai probleminės gelmės, kad ir rizikuojant, jog to nepadaręs, būsi apšauktas lėkštu ir sentimentaliu ir nežinančiu savo žmogiško buvimo prasmės ir paskirties? O gal reiktų taip klausti: ar įmanoma išduoti save vardan kelio, kuriuo tu kažin ar galėsi eiti šalia kitų ar paskui kitus? Ir jeigu rizikuotum žengti, kad ir tokį žingsnį, ar nereikia tada klausti draugystės, meilės, velniškos brolių ugnies, kuri, kaip

Ekeby kavalierių kalvės žaizdras, sulydytų visus mus į to paties likimo broliją. Tikrai reiktų. Tada aš tikiu, kad mes visi – nei vienas savęs nepraradę, atrastume jėgos praplėsti anam juodam name vieną milžinišką langą, pro kurį pusė žemės vėjų ir žvaigždžių atsimuštų mums į veidus.”

Po „Žemės” antologijos tas pats branduolys, susirūpinęs lietuvių literatūros ateitimi ir siekdamas išlaikyti aukštą meninį kūrinį lygį, išleido „Literatūros lankus”. Vienas iš entuziastingiausių steigėjų ir redkolegijos narių buvo H. Nagys. Laiškuose K. Bradūnui jis rašė: „Lankai’ atrodo labai gerai. Kėkštas jų estetinį veidą sutvarkęs be priekaišto, ir turinys geras. Perskaičius tą mūsų vargo kūdikį, imi daug kuo tikėti. Aš jau ir entuziazman poliau: reikia, reikia visom jėgom jį išlaikyti gyvą, padažninti jo pasirodymą ir visom jėgom stengtis, kad jo bendroji linija tarnautų tikrai ir tikrai literatūrai. Švari nuo bet kokių siaurų dogmatinių žnyplių ir trumparegiškumų, nebūtų niekad iškreipta. Tuo aš tikiu. Tikiu, jog mes pajėsim ją tokią išlaikyti. Tai bus pirmas šviesus brūkšnis mūsų sukerpėjusioj politikierių smuklėj – kad žmogus priimamas ne dėl jo įsitikinimų, bet dėl jo literatūrinio talento. Pirmas numeris toks yra, tebūna ir kiti tokie.”

H. Nagys siekė preciziškumo ir meniškumo, reiklus buvo sau ir griežtai vertino kitų autorių silpnuosius kūrinius. Išėjo aštuoni „Literatūros lankų” numeriai, kuriuose buvo atspausdinta 41 recenzija, iš kurių 13 autorius – H. Nagys. Straipsnyje „Mūsų benamės literatūros ateities perspektyvos” rašė: „Neveidmainiškas kritikos žodis, kelias visus būtinus reikalavimus literatūriniam kūriniams, yra didžiausias užtikrinimas, kad mūsų literatūra čia išliks gyva ir nepaskandinta impotentiškom savęs apgaudinėjimo kurtizanijom. Ir aišku, tikrai kokybiškai svari literatūra tegali būti vienu efektingiausių ginklų prieš nutautėjimą ir užmarštį, ir įrodymu mūsų priešams, kaip rimtai mes suprantame savo tautinę misiją: tęsti literatūrinę tradiciją, t. y. už tuos rašytojus, kurie pavergėjų nutildyti laikinai arba amžiams.”

Straipsnius pasirašinėjo savo pavarde arba Jono Vakario, Vytauto Statkaus slapyvardžiais. Kritikuojamieji autoriai ėmėsi negarbingų atsakomųjų veiksmų. Pasipylė žeidžiantys straipsniai, kuriuose buvo puolama ne tik H. Nagio kūryba, bet ir „taršomas” jo asmeninis gyvenimas. Teko patirti nemažai žeminančių ir absurdiškų kaltinimų. Bandė kautis ir atsakinėti į išpuolius, tačiau ilgainiui pasidavė. Visa tai gerokai sutrikdė Henriko sveikatą, nuvargino ir taip jautrią širdį. Re-

Nukelta į 8 psl.

„...ranka, kuri visuomet būtų ištiesta tau – laimei ir nelaimei...”

Atkelta iš 7 psl.

zignavęs atsitolino nuo platesnės visuomeninės veiklos. Atvykdavęs į Ameriką lankydavosi tėvų bei sesers Zinos ir jos vyro Mariaus Katiliškio namuose. Daug gražių ir malonių akimirų praleido Lemonte su dažnai atvykstančiais draugais A. Mackumi ir J. Kaupu. Lankydavosi ir A. Škėmos namuose, diskutuodavo literatūros, meno klausimais. Laiške jam rašė: „Ir visi buvom draugai. Kiekvienam, kuris nėra niekuo tikras, kuris ieško ir praranda visa, kurio šarvai nepadaryti iš amžino metalo, draugystė yra brangiausia. Draugystės valandos yra tikrosios, jų niekas nepakeičia. Naktis nėra tokia baisi, kai šalia girdi artimo žingsnius.”

Tačiau artimiausia siela buvo sesuo Zina. Gausiomis Dievo dovanomis ir talentais pamaloninti Henrikas ir Zina Nagiai buvo ir yra sujungti stebuklingaisiais amžinos draugystės saitais. Henrikas buvo švelnus ir rūpestingas brolis, tarsi sakalas savo sparnais bandęs apglėbti ir apsaugoti Ziną nuo šiurkštaus pasaulio. Abiems rūpėjo kūrybos žodis. H. Nagiui stigdavo laiko kūrybai, vertimams, juolab kad ne taip lengvai liejosi žodžiai: „Rašau labai braukdamas, todėl mano juodraščiai yra daugiaaukščiai ir sunkiai iššifruojami. Paprastai eiles kelis kartus perrašinėju, kartais mašinėle.”

H. Nagio kūryba savita ir individuali: poetinė erdvė daugiau tapybiška nei muzikali. Eilėraščiai be rimo, be tradicinių ketureilių, verlibru liejami. Juose atsiskleidžia savitas poetinis pasaulis, begalinė erdvė, kurioje vyrauja juoda ir balta, šviesos

ir tamsos simboliai, gėrio ir blogio pradai. Kaip draugai dailininkai rėžtuku, taip poetas žodžiu išgaudavo jausmą, nuotaiką, vaizdą. Apie eilėraščio gimimą rašė: „Eilėraščiai gimsta laimingą va-

landą... Kai viskas tarsi savaime sukrenta savon vieton, kai visos žodžio dimensijos – prasminė, vaizdinė, muzikinė – susilydo į vieningą lydinį. Tai savotiška alchemija, nenusakoma racionaliais žodžiais...”

Iki paskutiniųjų eilėraščių H. Nagys liko ištikimas savo stiliui, spalvingam žodžiui ir lyrinei tradicijai – „aš dainuosiu mūsų širdims”. Apibūdindamas savo kūrybą rašė: „Mano poezijoje svarbūs du momentai: prisiminimas vaikystės, kaip prarasto, arba tikriaus, niekad nebuvusio rojaus, ir iškotojo kūrėjo kova su naktim.”

Toji nuolatinė kova su naktimi išvargino poeto širdį. H. Nagys mirė 1996 m. rugpjūčio 3 d. Monrealyje. Žmona Birutė įvykdė jo norą: palaidotas Vilniuje, Antakalnio kapinėse, Rašytojų kalnelyje. Kuklus paminklinis akmuo – knyga ir iš jos ištiesta ranka – atveria poeto egzistencijos prasmę. Sugrįžo vienas iškiliausių savosios kartos kūrėjų, dovanojęs save kitiems, skausmingai pergyvenęs gyvenimo skriaudas – artimui, žmonijai, pasauliui. □

2010 m. gruodžio 18 d. V. Paplauskienės straipsnyje „...ranka, kuri visuomet būtų ištiesta tau – laimei ir nelaimei” išspausdintos nuotraukos (Lietuvių rašytojų draugijos nariai) parašės patikslinimas. Iš kairės stovi: Osmolskis, A. Nyka-Niliūnas, Gražulis, K. Bradūnas, S. Santvaras, B. Brazdžionis, Lenkaitis („Patria” leidyklos savininkas), V. Ramonas, A. Škėma, H. Nagys. Dėkojame A. Dundzilai už pastabumą.

Naujiems metams – naujas „Lituanus” numeris

Laidinių apie Lietuvą anglų kalba – vis dar mažai. Jau daugiau nei penkiasdešimt metų anglų kalba leidžiamas žurnalas „Lituanus” stengiasi užpildyti šią spragą, pateikdamas išsamesnių straipsnių apie lietuvių kultūrą ir dabartinius įvykius. Paskutiniame 2010 m. numeryje nemažai dėmesio skirta lietuvių istorijai. Virgil Krapskauskas, JAV universitetuose dėstantis istorikas, įdomiai supažindina su pagrindiniais dabartinėje Lietuvoje tiriančiais ir rašančiais istorikais. Analizuodamas Lietuvos istoriografiją, jis aptaria jų interpretaciją ir požiūrį į praeitį, išryškindamas tarp istorikų susidariusius skirtumus. Perskaičius aiškėja, kokią įtaką lietuvių istoriografijoje paliko sovietmetis, kokią įtaką daro Vakarų istoriografijos tendencijos ir kokie ateities iššūkiai laukia Lietuvos istorikų.

Baigiantis Antrajam pasauliniam karui, Bostone išleistos „Encyclopedia Lituanica” duomenimis, daugiau nei 65,000 lietuvių pasitraukė iš Lietuvos, 50,000 apsigyveno Šiaurės Amerikoje. Tai nebuvo lengva kelionė į Vakarus. Dauguma pasitraukiančiųjų patyrė daug sunkumų – bombardavimus, badą, kitas karo nelaimes. Ne vienas žuvo karo audroje. Šiame „Lituanus” numeryje apie šiuos įvykius pateikiama medžiaga. 1995–2008 m., Amerikos Lietuvių Bendruomenės kultūros tary-

Prano Lapės iliustracijos

bos paprašyta, Laima Petrauskas-Vander-Stoep kartu su talkininkais užrašė daugiau nei 65 pokalbius su buvusiais karo pabėgėliais, tų įvykių liudininkais. Užrašų kopijos buvo perleistos Čikagoje veikiančiam Lituanistikos tyrimų ir studijų centrui, Vytauto Didžiojo universiteto Išeivijos studijų centrui ir Lietuvos nacionalinei Martyno Mažvydo bibliotekai. Tai buvo išskirtinis projektas, išsaugantis ateities kartoms svarbius Lietuvos praeities įvykius ir pareikalavęs daug laiko ir kruopštaus darbo. Su šiuo projektu ir jo tyrimų metodologija supažindina Laima Petrauskas-Vander-Stoep. Romualdas Kriaučiūnas į anglų kalbą išvertė savo motinos, Rožės Šukytės-Kriaučiūnienės, rastą dienoraštį. Vokiečių kariuomenei išvežus jos vyrą į priverstinius Reicho darbus, jai teko vienai su trimis mažais vaikais trauktis į Vakarus. Dienoraštyje atsispindi rūsti kasdienybė, su kuria susidūrė ne tik R. Kriaučiūnienė, bet ir daugelis kitų besitraukiančiųjų.

Naujame „Lituanus” numeryje taip pat pateikiami kitokios tematikos straipsniai. Laima Zavisauskas gvildena psichikos sveikatos problemas tarp naujų imigrantų, vadinamųjų „trečiabangių”. Aušra Marija Sluckaitė-Jurašienė prisimena

2010 metais Vilniuje mirusį dailininką Praną Lapę ir vaizdžiai aprašo jo asmenybę, dailės kūrybą Amerikoje ir Lietuvoje, jo paskutines gyvenimo dienas. Rimas Užgiris pristato savo poeziją. „Lituanus” žurnale taip pat pateikiamos knygų recenzijos. Virgil Krapskauskas aptaria Tomo Balkelio „The Making of Modern Lithuania” ir Tomo Remeikio „The Lithuanian Phoenix: Studies and Essays 1940 – 1990”. Romualdas Kriaučiūnas recenzuoja Mariaus K. Gražulio knygą „Lithuanians in Michigan.”

Šį 2010 metų žiemos numerį redagavo Gražina Slavėnienė, „Lituanus” vyriausiosios redaktorės pavaduotoja. Žurnalo vyriausioji redaktorė – Violeta Kelertienė. Naujųjų metų proga „Lituanus” galite užsiprenumeruoti sau, savo vaikams ir draugams tiesiogiai internetu – www.lituanus.org. Keturiš kart per metus išeinančio žurnalo prenumeratos kaina – tik 20 dol. Galite taip pat siųsti paštu čekį. Lituanus Foundation, Inc., 47 W. Polk St. Suite 100–300, Chicago, IL 60605. Nauji prenumeratoriai gaus liaudies dainų kompaktinį įrašą. Žurnalo internetinėje svetainėje taip pat rasite seniau išleistus straipsnius, netgi pirmuosius 1954 metų numerius.

„Lituanus” info

